

Христос ЯННАРАС

ВАРІАЦІЇ НА «ПІСНЮ ПІСЕНЬ»*

Overture

... А коханий мій зник, відійшов!...
душі на ставало в мені, як він говорив...

Пісня пісень

МИ ПІЗНАЄМО кохання лише на відстані невдачі. До невдачі пізнання не існує: пізнання завжди приходить лише після куштування плоду. В кожному коханні знову оживає смак раю та втрати раю. Ми пізнаємо кохання лише тоді, коли вигнані з повноти життя, яку воно дарує.

У досвіді кохання усі ми є Адамом і Євою. Щодо кохання досвід інших нічому не вчить нас. Для кожного з нас він є найпершим і найбільшим уроком життя, найпершим і найбільшим розчаруванням. Уроком, бо у коханні ми вивчаємо *шлях* життя. Розчаруванням, – бо нерідко цей *шлях* виявляється недосяжним для нашої людської природи.

Наша людська природа (ця невиразна суміш душі й тіла) з глибокою проникливістю, понад усяким розумінням, «знає», що повнота життя досягається лише у *співвідношеннях*. У взаємній цілковитій самовіддачі. Ось чому наша природа одягає у кохання всю свою невичерпну жагу життя. Жагу, що її мають тіло й душа.

Нас мучить жага життя, і можливість життя полягає лише у нашому зв'язку з Іншим. У особі Іншого ми шукаємо для себе можливість життя – взаємність у ставленні. Інший стає «знаком» життя, видимою відповіддю на найбільш глибоке і владне бажання нашої природи. Можливо, те, у що ми закохані, не є особою Іншого, але наша жага втілена у його особі. Нехай Інший буде умовністю, а наша самовідданість – самообманом. Але й це стане зрозумілим лише на відстані невдачі.

Через невдачу ми пізнаємо, що любов є *шлях* життя, проте цей *шлях* недосяжний для нашої людської природи. Наша

* Ця стаття є журнальним варіантом перших трьох розділів з книги «Варіації на Пісню Пісень». Про Х. Яннараса див. «Дух і Літера», № 1-2, с. 389-392.

природа відчайдушно бажає зв'язку, не вміючи існувати *шляхом* зв'язку. Вміє лише захоплювати життя, оволодівати ним і використовувати його. Якщо смак повноти є *спілкування* з Іншим, де *спільним* є життя, то прагнення природи відволікає нас від спілкування до претензії на власність і володіння Іншим. Вигнання з раю ніколи не було покаранням, а лише самовигнанням.

Шлях життя ми завжди вивчаємо як втрачений рай. Ми відчуваємо його втративши, у відбитку його відсутності. Гіркота самотності у наших душах, самотність, позбавлена любові, є викарбуваним слідом, що його залишив *шлях* життя. Смак смерті. З цим смаком проживаєш усе життя. Смерть повинна завербувати тебе, щоб ти пройшов з нею *шлях* життя і зрозумів, що таке повнота зв'язку. Тоді починаєш розрізняти відмінні сторони поняття: життя означає зречення від претензій власного Твого життя заради життя Іншого. Ти живеш настільки, наскільки віддаєш себе, щоб прийняти самовідданість Іншого. Жити – не значить існувати, а потім, на додачу, любити. Але існувати тільки через те, що любиш, й мірою того, як любиш.

Ми прагнемо життя і прагнемо не своєю думкою або своїм розумінням. Також і не своєю волею. Ми прагнемо його своїми тілом і душею. Прагнення до життя, що посіяне в нашій природі, зрощує кожний найменший виток нашого буття. І це прагнення до зв'язку, до спів-існування невблаганне: воно вимагає, щоб ми стали одним цілим з перед-нами-розташованою¹ сутністю світу, одним цілим з красою землі, безкрайністю моря, смаком плодів, пахощами квітів. Одним тілом з Іншим. Інший – єдина можливість взаємності нашого зв'язку із світом. Він є обличчям світу, логосом кожної перед-нами-розташованої сутності. Логос, який звертається до мене і закликає мене до кафолічного співіснування². Він обіцяє мені світ життя, дивну прикрасу всецілості. В одному лише зв'язку.

Modulatio

Я належу своєму коханому,
а мені – мій коханий, що пасе між лілеями!

ЗА НАЙМЕНШОГО знаку взаємності виникає безмірність радості. Виникає смак повноти життя, який п'янить як ніщо інше. Тоді у погляді, у посмішці Іншого приноситься цілий

світ. Вибух одкровення, в якому розкривається преображення життя, й місцем цього одкровення стає Інший. Усе є дивним, усе є новим. Взаємність кохання була першим почуттям Адама і Єви у перший день творіння.

У погляді коханого я вперше відчуваю, що є людське око. У ніжності читаю незнайому мову дотиків. Кожний найменший жест, найнепомітніший рух тіла, кожна ледь помітна усмішка є словом, з яким знайомишся вперше і яке має велике захоплююче значення. Все, до чого ми разом дотикаємося, кожна краса, на яку ми дивимося разом, усе, що смакуємо, стає у той момент новим і нетлінним. Вже нема об'єктів, бо все стає присутністю, відданістю, що спрямоване до мене, існує лише для мене. Все набуває іпостасі і стає існуючим, оскільки існує Інший. Найнезначніше і банальне стає неочікуваним дарунком.

Коли народжується кохання, народжується життя. Здивовані, ми відчуваємо, як убогість існування перетворюється на несподіване багатство життя. Буденні хвилини рутини змінюються досвідом свята, тому що буденність тепер одягається у взаємність зв'язку. Тепер нема ані часу з його минулим і майбутнім, ані простору – сама лише безпосередня присутність. Місце безмістне – це позамасштабна близькість Іншого, а час безчасний – це переповнена тяглість взаємної відданості.

У перший знак взаємності, який нам дарує Інший, ми одягаємо усе наше природне прагнення життя. Без володіння і міри. Живемо лише для Іншого і завдяки Іншому. Віддаємо усе і все ставимо на кін. Усяку гарантію, усяку надійність. Свої обов'язки, своє добре ім'я, свою силу і репутацію. Свої плани і сподівання. Готові чинити все, і навіть смерть, – заради коханого.

Appoggiatura

...Набили мене, завдали мені рани...
здерли з мене покривало... усі вони
мають меч, усі вправні в бою...

«НАПАСТЬ» приходить несподівано. «Напасть» завжди приходить для того, щоб зруйнувати диво. Вона непомітно прослизає в життя, як змії у листя раю.

Одна яка-небудь необережність Іншого, одне яке-небудь упущення, неточний вчинок, один фальшивий рух, одна

недостатня відповідь на мою спрагу. І раптом у мене відкриваються очі. Інший раптово опиняється на відстані, підпорядкований простору і часу. Він уже зовсім не той, ким був. У порівнянні з моїм прагненням до життя усе інше раптово зменшується, знову стає об'єктом, що його можна вимірювати і обраховувати.

Якщо ми справді покохали, якщо нам справді було подароване якесь найменше самозречення, то, можливо, у цьому першому розриві ми розпізнаємо і деякі зі своїх власних недоліків. Ми з новим здивуванням, викликаним віддаленням, з жахом знаходимо багато своїх власних недоліків, помилкових виразів бажання, фальші, недостатніх відповідей на спрагу Іншого. Це здається неймовірним. І таким було моє кохання? Ось стільки самотності залишив я у душі Іншого, якого безмірно кохаю і бажаю? Невже стіна, яку зводить між закоханими *шлях ества*, бронювання свого «Я», стала нездоланною?

Проте, як правило, ми не бачимо у собі ніяких недоліків. Кохання зраджує лише Інший. Він узяв більше, ніж приніс. І ось я починаю вимірювати, вираховувати. І мої думки завжди мене виправдовують. Отже, я відчуваю за собою право протидіяти, скаржитись на долю, переходити у наступ, змінювати свою ніжність на вимоги.

І коли Інший теж починає протидіяти за допомогою своїх власних вимірювань і підрахунків, тоді розрив неминучий. Починається боротьба, але не за життєві зручності, а за саме життя: все або нічого. І навіть якщо Інший зі скорботою мовчки відійде убік, залишить свої рани незахищеними, я не зможу побачити, не зможу відчути його душевного болю, продовжуючи бачити лише свій власний. Він не має права бути ображеним – це право належить лише мені.

На самому початку розрив кохання відчувається з агресивністю, що втратила віру. Починається копання у минулому, розтравлюються рани, у пам'ять безжалісно всаджується ніж. Інший є моєю невдачею жити, підтвердженням моєї самотності, моїм пеклом. Можливо, що й сам він теж воює, б'ється, живе своєю крижаною самотністю. Одна-єдина, найменша ніжність з мого боку, одна-єдина ласка або ніжне слово могли б воскресити його. Але в його обличчі я бачу лише свою власну порожнечу, і єдине, що говорить моє серце, – це скорбота: а хто мене любить, хто зможе виміряти мою спрагу і скорботу?

Нема важчої скорботи та гіркоти, аніж та, яку мають люди, котрі вірили, що були навзаєм і всеціло закоханими. Їхнє протистояння завжди поза логікою, але у цьому нестримному вимірюванні зброєю є логіка. Кожен дотримується своєї квадратної логіки – непорушної у власній самовпевненості.

До таких терзань закономірно приходить кожне кохання. Це не є просте розчарування – логічне завершення зачарованості, що створила у нас оманливе почуття повноти зв'язку. Це є неусвідомлена гіркота від недосяжності життя, втрата віри у можливість взаємної і цілісної самовідданості, що складає життя. Ми кохаємо, мов черепахи, несвідомо заброньовані у міцний панцир смертності, тобто свого «Я». Кожен переживає диво кохання сам по собі – Інший є лише привід. І так триває, аж доки наші нетотожні бажання не розіб'ються об цей панцир³.

З новогрецької переклав Сергій Говорун

ПРИМІТКИ

¹ Об'єктивною. Грецькою мовою слово *αντιχειμενοξ* – «об'єктивний», за своєю семантикою означає «перед-нами-розташований».

² *Συνουσία* значить не тільки співіснування, а й спільність сутності.

³ «Дух і Літера» продовжить публікацію розділів з книги Х.Яннараса у наступних числах.